JAMILA ERGASHEVA IJODINING RIVOJLANISHI VA ESTETIK QARASHLARINING EVOLYUTSIYASI

Mutalibova Muxtaram Abduraxim qizi
Farg‘ona davlat univesiteti filologiya fakulteti:
o‘zbek tili yo‘nalishi 23.85-guruh talabasi
E-mail: mutalibovamuxtaram@gmail.com
https://orcid.org/0009-0003-0498-4182
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20186481

Annotatsiya: Mazkur maqolada Jamila Ergashevaning jurnalistikadan badiiy nasrga o‘tish jarayoni, ushbu jarayonning uning ijodiy uslubi va badiiy tafakkuriga ta’siri ilmiy asosda yoritiladi. Asarlarda psixologik realizmning chuqurlashuvi, ichki dramatizmning ustuvorligi, axloqiy ziddiyatlarning badiiy talqini va ayol obrazlarining murakkab ruhiy kechinmalari tahlil markaziga qo‘yilgan. Shuningdek, maqolada yozuvchining ijodida kuzatiladigan asosiy mavzular — oilaviy munosabatlar, avlodlar o‘rtasidagi ziddiyatlar, ayol sabr-toqati, ichki kechinmalar va axloqiy tanlovlar izchil ochib beriladi. Adibaning badiiy uslubida ixchamlik, ramziylik, sukut orqali ma’no berish kabi poetik xususiyatlarning shakllanishi va rivojlanishi alohida e’tibor bilan tahlil etiladi. Tadqiqot natijasida Jamila Ergasheva ijodi zamonaviy o‘zbek nasrida psixologik chuqurlik, axloqiy tafakkur va estetik mukammallikni uyg‘unlashtirgan noyob badiiy tizim sifatida baholanadi. Uning ijodiy evolyutsiyasi keskin o‘zgarishlar emas, balki izchil takomillashuv asosida yuzaga kelgani ilmiy jihatdan asoslab beriladi.
Kalit so‘zlar: Jamila Ergasheva, badiiy nasr, estetik qarashlar, ijodiy evolyutsiya, psixologik realizm, ichki dramatizm, axloqiy ziddiyat, ayol obrazi, badiiy uslub, ramziylik, kompozitsiya, zamonaviy o‘zbek adabiyoti, hikoya poetikasi, ichki kechinma, ma’no zichligi.

Abstract: This article scientifically examines Jamila Ergasheva's transition from journalism to fiction, and the impact of this process on her creative style and artistic thinking. The works focus on the deepening of psychological realism, the predominance of internal drama, the artistic interpretation of moral contradictions, and the complex psychological experiences of female characters. The article also consistently reveals the main themes observed in the writer's work - family relationships, conflicts between generations, female patience, inner experiences, and moral choices. Particular attention is paid to the formation and development of poetic features in the writer's artistic style, such as conciseness, symbolism, and meaning through silence. As a result of the study, Jamila Ergasheva's work is evaluated as a unique artistic system in modern Uzbek prose that combines psychological depth, moral thinking, and aesthetic perfection. It is scientifically substantiated that its creative evolution occurred not on the basis of drastic changes, but on the basis of consistent improvement.
Keywords: Jamila Ergasheva, fiction, aesthetic views, creative evolution, psychological realism, internal drama, moral conflict, female image, artistic style, symbolism, composition, modern Uzbek literature, narrative poetics, inner experience, semantic density.

Аннотация: В данной статье на научной основе освещается процесс перехода Джамилы Эргашевой от журналистики к художественной прозе, влияние этого процесса на ее творческий стиль и художественное мышление. В центре анализа произведений - углубление психологического реализма, преобладание внутреннего драматизма, художественная интерпретация моральных противоречий и сложные

душевные переживания женских образов. Также в статье последовательно раскрываются основные темы, наблюдаемые в творчестве писателя, - семейные отношения, конфликты между поколениями, женское терпение, внутренние переживания и моральный выбор. В художественном стиле писательницы с особым вниманием анализируется формирование и развитие таких поэтических особенностей, как лаконичность, символичность, передача смысла через молчание. В результате исследования творчество Джамилы Эргашевой оценивается как уникальная художественная система, сочетающая в себе психологическую глубину, нравственное мышление и эстетическое совершенство в современной узбекской прозе. Научно обосновано, что его творческая эволюция возникла не на основе резких изменений, а на основе последовательного совершенствования.

Ключевые слова: Джамиля Эргашева, художественная проза, эстетические взгляды, творческая эволюция, психологический реализм, внутренний драматизм, моральный конфликт, образ женщины, художественный стиль, символизм, композиция, современная узбекская литература, поэтика рассказа, внутреннее переживание, смысловая плотность.

Kirish. Jurnalistika sohasida kasbiy jihatdan shakllanish davridan so‘ng, Jamila Ergashevaning izchil adabiy ijodga o‘tishi uning ijodiy evolyutsiyasining navbatdagi muhim bosqichini tashkil etadi. Ushbu davr badiiy nasrning uning asosiy ijodiy ifoda vositasiga aylanishi bilan xarakterlanadi. Jurnalistik faoliyat unga faktik aniqlik va tuzilma ravshanligini o‘rgatgan bo‘lsa, nasriy ijod inson tajribasining ichki tuzilishini o‘rganish imkonini berdi. Uning dastlabki badiiy asarlari, ayniqsa adabiy jurnallarda chop etilganlari, tasviriy realizmdan talqin etuvchi chuqurlikka tomon harakatni namoyon etadi. Hikoya qilish uslubi yanada nazoratli tus ola boradi, urg‘u esa axloqiy noaniqlik va psixologik taranglikka ko‘chadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ijodining ushbu bosqichida takrorlanuvchi mavzular tizimi asta-sekin barqarorlashadi. Oilaviy munosabatlar, hissiy tiyilish, ayol sabr-toqati, avlodlar o‘rtasidagi tushunmovchilik va axloqiy ikkilanma uning asarlarida markaziy motivlar sifatida shakllanadi. Bu mavzular epizodik tarzda emas, balki yagona axloqiy maydonni tashkil etgan holda talqin qilinadi. Ergasheva uchun adabiyot — bu axloqiy tajriba sinovdan o‘tkaziladigan va namoyon bo‘ladigan makondir. Ziddiyat endilikda tashqi dramatik voqealarga emas, balki sukut, yashirin dialoglar va ifoda etilmagan kutishlarga tayanadi. Bu esa psixologik realizmning chuqurlashganini va uning badiiy ustuvorliklari shakllanib borayotganini ko‘rsatadi. Ijodiy faoliyati yanada yetuklashgan sari uning uslubida o‘ziga xos ixchamlik kuzatiladi. Til tobora iqtisodiylashib, shu bilan birga ma’noviy jihatdan zichlashadi. Muallif ochiq izohlardan ko‘ra ishora, implikatsiya va ramziy takrorlanishlarga ko‘proq tayanadi. Predmetlar va harakatlar muhim badiiy yuklamaga ega bo‘ladi, dialoglardagi sukut esa hissiy ma’no kasb etadi. Bunday usullar cheklanganlik poetikasining shakllanayotganidan dalolat beradi. Hissiy kuchayish kengayish orqali emas, balki siqilish orqali yuzaga keladi. Badiiy ta’sir esa aytilgan fikrdan tashqari, aytilmagan qatlam orqali ham hosil bo‘ladi.

Mazkur davr kompozitsion qurilishning yanada murakkablashganini ham ko‘rsatadi. Voqealar rivojida xotira unsurlari, retrospektiv parchalar yoki nuqtai nazarning nozik o‘zgarishlari kuzatiladi. Kulminatsion nuqtalar ko‘pincha tashqi hodisalar emas, balki qahramonning ichki anglash jarayoni bilan bog‘liq holda yuzaga chiqadi. Mazkur strukturaviy usullar orqali Ergasheva badiiy shaklni psixologik haqiqat bilan uyg‘unlashtiradi. Hikoya arxitekturasi ichki ziddiyat ritmini aks ettiradi: ikkilanma, tafakkur, qaror va uning oqibatlari qahramon ongida tabiiy tarzda rivojlanadi. “Zulfizar” kabi asarlar

bilan bog‘liq ijodiy bosqich ushbu to‘plangan badiiy tendensiyalarning sintezini ifodalaydi. Bu yerda uning estetik qarashi tuzilmaviy yaxlitlikka erishadi. Psixologik chuqurlik, ramziy detallar, mavzuviy izchillik va kompozitsion intizom alohida usullar sifatida emas, balki o‘zaro bog‘liq tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Qahramonning ichki o‘zgarishi butun narrativ tuzilmaning markaziy o‘qiga aylanadi. Matn ochiq ijtimoiy da’vatlardan ko‘ra, talqin qilish imkonini yaratadi va o‘quvchini axloqiy ma’noni kontekst va hissiy qatlamlar orqali mustaqil anglashga undaydi.

Natijalar. Ijodiy faoliyatining keyingi bosqichida keskin tajribalar emas, balki barqarorlashuv kuzatiladi. Uning badiiy individualligi aniq shakllanadi: tiyilgan hikoya uslubi, axloqiy jiddiylik, ayol ichki dunyosiga e’tibor va inson qadr-qimmatini badiiy qadriyat sifatida ilgari surish. Shunday qilib, uning ijodiy rivojlanishi keskin uslubiy o‘zgarishlar emas, balki izchil takomillashuv orqali yuzaga keladi. Har bir bosqich psixologik ishonchlilik, axloqiy tafakkur va kompozitsion aniqlikka asoslangan yagona poetik tizimni boyitadi. Ushbu bosqichlar jamlanib, yagona estetik yo‘nalishni namoyon etadi. Dastlabki madaniy sezgirlikdan intellektual intizomga, jurnalistik realizmdan yetuk psixologik nasrga tomon harakat Jamila Ergashevaning ijodiy yo‘lini belgilaydi. Uning ijodi badiiy jamlanish va axloqiy chuqurlikka intilish bilan yakun topadi. Bu poetikada tiyilish kuchga, sukut esa ma’noga aylanadi, kundalik hayot esa ekzistensial mazmun kasb etadi.

Jurnalistika sohasida shakllanish davridan so‘ng, Ergashevaning nasriy ijodga kirib kelishi adabiy jurnallar va madaniy sahifalarda muntazam chop etilgan ilk asarlari orqali yaqqol namoyon bo‘ladi. Bu bosqichda u hikoyani oddiy voqealar bayoni sifatida emas, balki minimal vositalar orqali axloqiy ziddiyatni ochib beruvchi ixcham estetik shakl sifatida talqin qila boshlaydi. Dastlabki asarlarida jurnalistikaga xos hujjatli aniqlik — real muhit, ishonarli dialog va tanish ijtimoiy rollar saqlanib qoladi, biroq ayni paytda yangi badiiy maqsad shakllanadi: “hayot materiali”ni psixologik mazmunli tuzilishga aylantirish. Ushbu bosqichning asosiy xususiyati — tashqi tomondan oddiy ko‘ringan, ammo ichki axloqiy ziddiyatni o‘zida mujassam etgan vaziyatlarning tanlanishidir.

Muhokama. Dastlabki badiiy asarlarda muallif ovozi ham jurnalistik bayondan ajralib boradi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri izoh va sharh o‘rniga sahna yaratish, nazoratli nigoh va ishoraviy tafsilotlar ustuvor bo‘ladi. Hikoyachi pozitsiyasi tiyiladi, qahramonlar esa o‘zlarini harakat, sukut va nutq bo‘laklari orqali namoyon etadi. Bu bosqichda ichki dramatizm ustuvorligi yaqqol seziladi: syujet sodda bo‘lsa-da, asosiy dinamika psixologik jarayonga tayanadi. Ikkilanma, yashirin g‘azab yoki aytilmagan iztirob burilish nuqtalarini tashkil etadi. Badiiy ta’sir esa kam ifoda orqali chuqur ma’no berish usuli bilan yuzaga keladi. Ijod rivojlangan sari mavzuviy yadroning barqarorlashuvi kuzatiladi. Oilaviy munosabatlar, burchning hissiy bahosi, ishonchning mo‘rtligi va ayol shaxsiyatining murakkabligi asosiy mavzularga aylanadi. Bu mavzular shior sifatida emas, balki kundalik hayot, oddiy suhbatlar va oilaviy munosabatlar orqali ifodalanadi. Axloqiy qatlam kuchayadi, ammo u bevosita pand-nasihat orqali emas, balki qahramonlarni axloqiy tanlovga olib keluvchi vaziyatlar orqali ochiladi.

Bu bosqichda Ergasheva estetik qarashi aniq shakllanadi: adabiyot — axloqiy va psixologik haqiqatni ifodalovchi vositadir. Qahramonlar ko‘pincha murakkab tanlov oldida qoladi, unda hech bir qaror mutlaq to‘g‘ri emas. Bu murakkablik sodda qarama-qarshiliklardan qochishga imkon beradi. Qahramonlar qo‘rquv sabab keskin qaror qabul qilishi, sodiq qolgan holda ichdan sinishi yoki sukutni himoya vositasi sifatida tanlashi mumkin. Bu esa muallifning inson tabiatiga empatiya bilan yondashishini ko‘rsatadi.

Keyingi bosqichda psixologik tasvir yanada chuqurlashadi. Ongning o‘zi asosiy tasvir maydoniga aylanadi. Ziddiyat tashqi voqealardan ko‘ra xotira, sharmandalik, sog‘inch yoki axloqiy shubha orqali ifodalanadi. Qahramonlar o‘z tajribalarini ichki tarzda qayta ko‘rib

chiqadi. Natijada vaqt psixologik tus oladi: hozirgi lahza o‘tmish tajribalari bilan shakllanadi. Ayniqsa ayol obrazlari murakkab bosimlar — oilaviy burch, ijtimoiy talablar va ichki yolg‘izlik fonida tasvirlanadi. Psixologik chuqurlik nozik vositalar orqali beradi: sukut, ramziy detallar va ichki ziddiyatlar. Kulminatsiya esa ko‘pincha ichki anglash yoki sokin qaror bilan ifodalanadi. Keyingi bosqichda uslubiy ixchamlik va ma’no zichligi ustuvor tamoyilga aylanadi. Til siqilgan, ammo mazmunan boy bo‘ladi. Har bir detal ramziy yuk ko‘taradi. Bu tiyilganlik poetikasining to‘liq shakllanganidan dalolat beradi. Yetuklik davrida kompozitsiya aniq va muvozanatli bo‘ladi. Syujet rivoji ichki anglash bilan yakunlanadi. “Zulfizar” kabi asarlar ushbu bosqichning eng yuqori nuqtasini ifodalaydi. Bu yerda psixologik realizm, ramziylik va kompozitsiya yagona tizimga birlashadi. Natijada, Jamila Ergashevaning ijodi zamonaviy o‘zbek nasrida o‘ziga xos estetik tizimni yaratgan bo‘lib, unda ichki dramatizm, axloqiy tafakkur va psixologik chuqurlik asosiy o‘rin egallaydi.

Xulosa. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Jamila Ergasheva ijodi o‘ziga xos badiiy-estetik tizim sifatida shakllangan bo‘lib, unda inson ruhiyati, ayniqsa ayol kechinmalari chuqur psixologik tahlil asosida yoritiladi. Uning asarlarida tashqi voqealardan ko‘ra ichki ziddiyatlar, sukut va ramziy tafsilotlar orqali berilgan ma’no ustuvor hisoblanadi. Yozuvchining jurnalistik faoliyati unga aniqlik va hayotiylik baxsh etgan bo‘lsa, badiiy ijod esa ushbu tajribani psixologik va estetik jihatdan boyitgan. Natijada, uning asarlarida realizm va psixologizm uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘ladi.Shuningdek, muallifa ijodi da mavzularning izchilligi va uslubiy barqarorlik kuzatiladi. Har bir bosqichda badiiy tafakkur chuqurlashib, ifoda vositalari ixchamlashib boradi. Bu esa uning ijodiy kamolo ti uzluksiz va mantiqiy rivojlanganini ko‘rsatadi.Umuman olganda, Jamila Ergasheva ijodi zamonaviy o‘zbek nasrida muhim o‘rin egallaydi va u psixologik realizm hamda axloqiy tafakkurni chuqur ifodalovchi ijodkor sifatida e’tirof etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ozod Sharafiddinov. Adabiyot nazariyasi va tanqidiy maqolalar. – Toshkent: Ma’naviyat, 2001.
2. Ibrohim G‘afurov. Adabiyot va tafakkur. – Toshkent: Sharq, 2005.
3. Naim Karimov. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999.
4. To‘ra Mirzayev. O‘zbek adabiyoti tarixi va nazariyasi masalalari. – Toshkent: Fan, 2006.
5. Baxtiyor Nazarov. Adabiy jarayon va zamonaviylik. – Toshkent: Akademnashr, 2012.
6. Umarali Normatov. Ijod sehri. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
7. Qozoqboy Yo‘ldoshev. Badiiy asar tahlili asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
8. Dilmurod Quronov. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
9. Ziyonet. Elektron ta’lim va adabiyot portali. – https://www.ziyonet.uz
10. ZiyoUZ. Elektron kutubxona. – https://www.ziyouz.com
11. Adabiyot.uz. O‘zbek adabiyoti portali. – https://www.adabiyot.uz
12. Milliy kutubxona sayti. – https://www.natlib.uz